

Filip Čuček

ŽENSKÉ IN VOLILNE MAHINACIJE PRI OBČINSKIH VOLITVAH V OBČINI CELJE OKOLICA V LETIH 1883/84

Uvod

Če je leta 1848 Celje dajalo vtis bolj slovenskega kot nemškega mesta, se je po obnovi ustavnega življenja počasi spreminjalo v »nemško trdnjavo«, ki so jo lokalni celjski Nemci poskušali razglašati za »pranemško mesto«, ki da so ga ustanovili nemški kolonisti na ruševinah antične Celeie. Od leta 1867 ni bilo v občinskem odboru niti enega Slovence, slovensko meščanstvo je bilo šibko in kljub izjemni aktivnosti Štefana Kočevarja je slovenska stvar v mestu nazadovala. Razmere so se začele spreminjati šele ob koncu sedemdesetih let, ko je z nastopom Taaffejeve vlade nastopil boljši čas za avstrijske Slovane.

Po prihodu Josipa Serneca (1877) se je v mestu ob Savinji počasi začela krepiti slovenska stranka. To so posredno pokazale že deželnozborske volitve 1878, na katerih sta v celjski kmečki kuriji zmagala slovenska kandidata, delež slovenskih glasov v mestni kuriji pa se je okreпил. Uspeh so Slovenci ponovili tudi pri državnozborskih volitvah 1879. Krepitev slovenske stranke v nemškem Celju pa se je kazala tudi na druge načine. Pod vodstvom agilnega Josipa Serneca je svoje delo obnovila celjska čitalnica, ki je postala središče celjskih Slovencev. Po zaslugi Miha Vošnjaka in Josipa Serneca so 1881 Slovenci v Celju ustano-

vili celjsko Posojilnico, leta 1883 pa Zvezo slovenskih posojilnic. Hkrati so intenzivirali svojo aktivnost v celjski okoliški občini, ki je kot nekakšen obroč oklepala mesto.

Čeprav je bila občina Celje-okolica po veliki večini prebivalstva slovenska, je v njenem občinskem odboru v času po obnovi ustavnega življenja postopoma prevladala »nemška« stranka. Na občinskih volitvah leta 1874 je Slovenceim uspelo dobiti večino odborniških mest, tako da so za župana postavili svojega kandidata Karla Šaha, kmeta v Liscah.¹ V času Šahovega županovanja sta bili ustanovljeni okoliška deška ljudska šola in deklška ljudska šola šolskih sester s slovenskim učnim jezikom.² Toda že pri naslednjih občinskih volitvah leta 1878 se je tehničnica nagnila na stran »nemške« stranke, ki je za župana postavila Antona Malleja, posestnika in gostilničarja na Spodnji Hudinji.³ V spremenjenem političnem položaju v Avstriji po Taaffejevem prihodu na oblast (1879) se je »nemška stranka« v celjski okoliški občini z vedno večjo nenaklonjenostjo odzivala na slovenske kulturne zahteve. Župan Anton Malle, ki je v času Šahovega županovanja

¹ Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice, II. del, Celje 1974, str. 87–88.*

² Orožen, *str. 88.*

³ *Ibidem.*

podprl prošnjo občine za ustanovitev dekliške ljudske šole šolskih sester, je že leta 1882 odločno nasprotoval »slovenizaciji« gimnazij, kot jo je zahtevala resolucija dr. Josipa Vošnjaka.⁴ Zato je na začetku osemdesetih let postal eden izmed glavnih ciljev vedno bolj samozavestnih celjskih Slovencev, da občino Celje-okolica spet iztrgajo iz rok »narodnih sovražnikov«.⁵

Ponovna osvojitve te pomembne občine za celjske Slovence ni bila sama sebi namen. Z zmago na volitvah so si želeli ustvariti dobro izhodišče za »naskok« na celjsko »nemško trdnjavo«. Po slovenski zmagi na občinskih volitvah v Ljubljani leta 1882 naj bi namreč na vrsto prišlo Celje.

Na občinske volitve, razpisane za december 1883, sta se začeli nemška in slovenska stranka pripravljati že zgodaj jeseni 1883. Dobro sta se zavedali, da bo za zmago potreben vsak glas. Nemška stran je lahko računala z zmago v I. volilnem razredu, v katerega je bilo – po volilnem imeniku – uvrščenih 39 najvišjih davkoplačevalcev. (Najvišji davek je plačala Cinkarna, skoraj 353 goldinarjev, najnižji davek je znašal nekaj čez 46 goldinarjev). Slovenska stran je lahko računala na tesno zmago v II. volilnem razredu, v katerem sta bila 102 volilna upravičenca. V tej skupini je bilo precej okoliških kmetov in raznih obrtnikov, najnižji davek je bil 21 goldinarjev in pol. Za zmago na volitvah je bil tako odločilen III. volilni razred, ki je štel 492 volilnih upravičencev (najnižji davek je znašal 2 krajcarja). Ker je bila v tretjem volilnem razredu med volivci skoraj polovica celjskih meščanov, ki so imeli posestvo izven mesta in v povprečju plačevali med dva in tri goldinarje direktnega davka, se je pred obe stranki postavilo vprašanje, kako doseči zmago v tem razredu.⁶ Iz vsakega razreda je bilo izvoljenih osem občinskih odbornikov in štirje nadomestni možje. Občinski zastop je sestavljalo torej štiriindvajset odbornikov, še dvanajst pa je bilo nadomestnih mož.⁷

Boj za pooblastila

Celjski Nemci, ki so kot lastniki njiv in vrtov v okolici mesta imeli volilno pravico v III. volilnem razredu, so se dobro zavedali, da bo za zmago v razredu najnižjih davkoplačevalcev (in s tem zmago v celoti) treba napeti vse sile. In ko so razmišljali o najustreznejši politični taktiki v predvolilnem boju, so kmalu prišli do »pametne« rešitve. Najlažje pot do zmage so videli v »pridobitvi« volilnih pooblastil ženskih volilnih

upravičenk, ki v skladu z občinskim volilnim redom niso smele voliti osebno.⁸

Na tem je počivala taktika nemške stranke. Čeprav so bile volitve razpisane za čas med 17. in 19. decembrom 1883, je nemška stran začela s predvolilnimi aktivnostmi že sredi septembra. Po volitvah je Slovenski gospodar ugotavljal, da so »že meseca septembra, ko naša stranka od volitev ni vedela nič, nemčurji od vdov in žensk pobirali pooblastila«.⁹ Tajniku okoliške občine Franzu Hofmannu, občinskemu slugi Pavlu Tomažiču in Albertu Lutzu je že do srede oktobra brez večjih težav uspelo prepričati 27 volilk, da so svoje volilno pooblastilo zaupale nemški stranki, »v ta namen, da bi kdo za nas in v našem imenu pri občinskih volitvah celjske okolice za nas ali namesto nas volil in glasoval«.¹⁰ Pridobljena pooblastila so nemški stranki zagotavljala zmago tudi v tretjem volilnem razredu.

⁴ *Ibidem*.

⁵ O Nemcih v Celju glej: Janez Cvirn, *Trdnjavski trikotnik, Založba obzorja, Maribor 1997*.

⁶ Zgodovinski arhiv Celje (dalje: ZAC), *Občina Celje okolica (OCO), a. š. 18, Volilni imeniki I, II. in III. volilnega razreda (1883)*.

⁷ *Deutsche Wacht (dalje: DW), 20. 12. 1883*.

⁸ Po zakonu, ki je marca leta 1862 postavil temeljne smernice občinske ureditve, so se občinski volilni upravičenci delili v dve skupini. Prva skupina je imela volilno pravico zato, ker je plačevala določen davek, druga skupina je imela volilno pravico glede na svoj položaj, službo ali izobrazbo. Za Štajersko so veljali vsi, še tako majhni direktni davki, medtem ko drugih pogojev ni bilo. Pogoj za občinsko volilno pravico je bilo avstrijsko državljanstvo. Starost in polnoletnost nista bila določena, prav tako ni bil pogoj moški spol. Občinska volilna pravica je bila vezana na davke in ne na človeka. Kdorkoli je bil obdavčen, je imel volilno pravico (moški, ženska, otrok, ustanova itd.). V inteligenčni volilni skupini so volili v splošnem duhovniki, državni in deželni uradniki, upokojeni oficirji, vojaški uradniki, profesorji in učitelji, pa tudi osebe, ki so si posebej pridobile meščanski naslov. Edini pogoj za volilno pravico članov te skupine je bilo članstvo v občini. Ta skupina je na Štajerskem spadala v prvi volilni razred. V obeh skupinah so imele volilno pravico tudi ženske, niso pa imele pravice osebnega glasovanja, kakor otroci ali osebe pod varuštvom. Ženska občinska volilna pravica nikakor ni bila znak priznanja ženske enakopravnosti, temveč le neposredna povezava volilne pravice z davki in v drugi skupini s položajem oziroma s poklicem (učiteljice). Namesto poročene ženske je tako glasoval mož, namesto vdove, ločenke ali neporočene pa moški, ki ga je zato pooblastila. Več o občinskih volitvah in občinski volilni pravici glej: Vasilij Melik, *Volitve na Slovenskem, Slovenska matica, Ljubljana 1965*.

⁹ Slovenski gospodar (dalje: SGp), 20. 12. 1883.

¹⁰ ZAC, OCO, a. š. 18, *Preklic volilnih pooblastil, dopis na okr. glavarstvo (15. 12. 1883)*.

Slovenska stranka se je nemškega manevra zavledla tik pred volitvami. Slovenskim agitatorjem z agilnim Janezom Likarjem, uslužbencem celjske Posojilnice, je večino »zapeljanih« slovenskih volilnih upravičenk uspelo prepričati, da so dva dni pred volitvami preklicale svoja nemški stranki dana volilna pooblastila in da so nova pooblastila izročile Slovencem. »Akoravno je morebiti datum na tistih pooblastilih (Vollmacht) še le nekaj dni ali par dni ali tudi le en dan pred volitvami postavljen in zapisan in čeravno so znabiti na njih podpisane postavne priče, mi vendar zdaj s tem tukaj očitno v pričo 2 mož in podpisanih prič tiste takoimenovane Vollmacht ali pooblastila prekličemo, tako da nimajo nobene veljave in odločno izrečemo, da je tisti datum na omenjenih /.../ Vollmacht krivo zapisan in da je bila povsod pri podpisu ali podkrižanju le samo ena priča zraven. Ob enem naznanimo, da smo preklic /.../ pooblastil naznanile tistim možem, kateri so jih nam pobrali in da smo prosile volilno komisijo in tudi tirjale da komisija vse one /.../ Vollmacht pri volitvi zavrže in jih kot neveljavne spozna. Ravno tako smo terjale od volilne komisije naj imajo pri volitvi veljavo tista naša-slovenska-pooblastila, ki so postavno podpisana upričo 2 mož in ki so slovenska.«¹¹

Toda volilna komisija preklica volilnih pooblastil ni upoštevala. Kljub protestu prisotnega »vladnega komisarja g. Felicettija, ki je volilni komisiji svoj protest zoper to neopravičeno postopanje naznanil«, je volilna komisija, v katero je »dozdanji župan znani nemškutar Male poklical same nemčurje«, s preklicem vred zavrгла dvaindvajset novih, slovenskih pooblastil in priznala volilno pravico nasprotni stranki s pooblastili iz meseca septembra in oktobra. V III. volilnem razredu smo »zgubili torej 22 glasov, torej razložek 44 glasov na našo škodo«, je poročal Slovenski gospodar dan po volitvah. »Po tem takem smo propali, seveda le za ta čas, dokler namestnija našo pritožbo /.../ ne reši, potem bodo imeli naši kandidati večino. Nasprotna stranka dobila je okoli 150 naša okoli 130 glasov, a potem bo to narobe, naša 150 in una 130 glasov.«¹²

Pritožbe

Po volitvah slovenska stran ni mirovala, ampak je s pritožbami na štajersko namestništvo poskušala razkriti manipulacijo nemške stranke z volilnimi pooblastili. Neža Knez, posestnica na Ostrožnem, je v pritožbi navedla, da jo je »konec meseca septembra občinski sluga Tomažič na

celjskem tugu uprašal, kdo bo pri občinski volitvi 'za njo volil'.« In nadaljevala: »Odgovorila sem mu, da je za to še čas in da se bodo o tem že možje zmenili. Pri tem nisem Tomažiču nobenega križa – kot podpisa – naredila. Zdaj pa sem zvedela, da je pri volitvi dne 17. 12. 1883 za mene volil dr. Glantschnigg, akoravno sem okoli 14. 12. 1883 dala volilno pooblastilo edino le Marku Videmšku in sem le edino to pooblastilo upričo Šorna in Škorjanca podkrižala. Kljub temu pa je volilna komisija to edino veljavno pooblastilo zavrгла in voliti je smel dr. Glantschnigg, čeprav je imel neveljavno pooblastilo.« Podobno izjavo sta podali še posestnici Katarina Macur in Mica Reberšak; v njej sta zatrdili, da nista podpisali nobenega drugega pooblastila kot slovenskega.¹³

Tudi deset drugih volilnih upravičenk je v pritožbi seznanilo deželno namestništvo v Gradcu z ravnanjem občinskih oblasti pred volitvami. Občinski sluga Tomažič naj bi jih septembra nagovarjal k podpisu volilnih pooblastil za to, »da bo še nadalje ostal Malle Anton župan v celjski okolici«. Pri tem naj bi jim zatrjeval, da se bodo v primeru zmage slovenske stranke zagotovo povišali davki in da bo občina morala vrniti lavantinskemu knezoškofu 10.000 goldinarjev, ki jih je prispeval za gradnjo poslopja deklške šole šolskih sester. »Ko so se pozneje razpisale volitve za občinski zastop v celjski okolici sta nas pa dva poštena moža, namreč Janez Likar in Janez Korže s prijaznimi besedami podučila, da se nam ni treba bati zavoljo večjega davka ako se izvolijo Slovenci v občinski zastop. [...] Tema dvema smo torej prostovoljno izročile nova pooblastila, obenem pa smo na teh pooblastilih preklicale prejšnja – Tomažiču dana – pooblastila. Prejšnja pooblastila smo preklicale tudi s posebnimi vlogami na okrajno glavarstvo, volilno komisijo itd. En dan pred volitvami smo zahtevale stara pooblastila tudi od Tomažiča, ki pa nam jih ni vrnil. Kasneje smo zvedele, da so namesto nas volili slovenski stranki nasprotni možje, naša veljavna pooblastila pa je volilna komisija zavrгла. Zato prosimo visoko c. kr. namestništvo naj blagovoli zavreči tiste glasove, katere so si po krivem prišteli nasprotniki Slovencev in naj se slovenskim kandidatom prištejejo tisti glasovi, ki jih je volilna komisija zavrгла.« Tomažič naj bi po volitvah znova nadlegoval omenjene

¹¹ Ibidem.

¹² SGP, 20. 12. 1883.

¹³ ZAC, OCO, a. š. 18, izjava Neža Knez (22. 12. 1883), izjava Katarine Macur (23. 12. 1883); izjava Mice Reberšak (24. 12. 1883).

ženske in jim prigovarjal k ponovnemu podpisu pooblastil, saj da »morda zadnja volitev ne bo nič veljala, da če pa bojo slovenski odborniki izvoljeni, potem bodo višji davki«. Tokrat mu niso nasedle, v pritožbi pa so prosile namestništvo, naj Tomažiču prepove, »da nas na taki način in gerdo vižo in tudi druge ljudi v celjski okolici« straši, moti, bega in nadleguje.¹⁴

Večjo težo kot pritožba zgoraj omenjenih žensk je imel gotovo ugovor dvornega svetnika Konrada Wassitscha, upokojenega generalnega konzula in lastnika graščine Gornji Lanovž. Ko je v pritožbi na štajersko namestništvo utemeljeval nepravilno postopanje volilne komisije v III. volilnem razredu, ki da bi morala upoštevati preključ ženskih volilnih pooblastil nemški stranki in nova pooblastila za slovensko stranko, je ugotovil, da »bi se moralo od 148 glasov do 154 glasov nasprotno stranke 22 glasov ali vsaj 17 glasov odpisati in jih pripisati narodnim kandidatom«. Dalje je ugotavljal, da so za enajst žensk volili moški, ki niso niti njihovi soprogi, še manj pa oskrbniki posestev, kot je določal tretji odstavek četrtega člena občinskega volilnega »reda«. »Zato se mora teh 11 glasov odpisati od nam nasprotno stranke.« Še šest glasov je prištel, ker je volilna komisija »rihterjem« šestih občinskih zemljišč prepovedala voliti, ker naj ne bi imeli urejenih pooblastil, medtem ko je nekemu drugemu dovolila. Po šestem členu občinskega volilnega »reda« kot zastopniki korporacij niso potrebovali posebnih pooblastil za volitve. Ker so hoteli glasovati »za našo stranko, smo tedaj zavoljo tega izgubili 6 glasov«. Spisek napak je rasel. Leopold Wambrechtsamer je volil namesto Ane Higersperger, čeprav bi moral dolžnost namesto nje opraviti njen mož, stotnik Higersperger. Na dan volitev je dobil dr. Filipič pooblastilo od Marije Zemene, ki pa ga je volilna komisija zavrgla in upoštevala prejšnje pooblastilo in pooblaščenca, ki je volil za nemško stranko. Po vsem naštetem so ostali slovenski kandidati III. volilnega razreda po neupravičeno izgubljenih 29 glasovih in nasprotni stranki pripisanih 35 glasovih v manjšini. Po njegovih besedah je bila slovenska stran oškodovana za 64 glasov.¹⁵

Nepravilnosti je našel tudi v II. volilnem razredu. Za slovensko stranko je volil Martin Kovač, njegovo glasovanje pa je volilna komisija razveljavila, čeprav je bil prisotni vladni komisar Felicetti nasprotnega mnenja. Namesto volivca Franceta Juraška je s pooblastilom volil pristaš nemške stranke Jessernigg, ki pa ni bil oskrbnik Juraško-

vega posestva. Pooblaščenec Helene Sokol je bil njen mož, toda volilna komisija ga je zavrnila z utemeljitvijo, da ni avstrijski državlján. Dejansko je prišel iz Ogrske, bil »redno odpuščen iz ogrskega državljanstva« in že trideset let živel v tem okraju. Volilna komisija je ravnala še toliko bolj samovoljno, ker je »že neštetokrat namesto svoje žene volil«. Za Jožefino Kus je glasoval »neki mladoletni tujec«, ki ni bil oskrbnik njene posesti. Po vsem naštetem so bili namesto treh slovenskih kandidatov izvoljeni v občinski zastop trije nemški liberalci. Namestništvo je Wassitsch naprošal, naj »glede III. volilnega razreda spozna za odbornike in namestnike slovenske kandidate, v II. razredu pa naj spozna za odbornike naše 3 kandidate in ne nasprotno, ali pa naj v obeh navedenih volilnih razredih razpiše novo volitev«. ¹⁶ Podoben ugovor je poslal namestništvu še Janez Likar, ki je - enako kot Konrad Wassitsch - nava- jal, da je bila volilna komisija pristranska in da so bila določena volilna pooblastila neveljavna; zahteval je podrobno preiskavo in razveljavitev nepravilno pridobljenih glasov nemške stranke.¹⁷

Zaradi opisanih volilnih mahinacij je slovenska stranka s sklonjeno glavo zapuščala volilni boj. V III. volilnem razredu je zmagala nemška stranka. V II. volilnem razredu je slovenski stranki uspelo v občinski odbor spraviti le pet (od osmih) kandidatov, medtem ko trije zaradi nepravilnega postopanja volilne komisije niso bili izvoljeni. V I. volilnem razredu so nemški »ustavoverci« dobili večino, s tem pa so zmagali tudi v občinskem odboru. Slovenski gospodar je optimistično zapisal, da bo kljub temu po ugodno rešeni pritožbi »občinski zastop celjske okolice imel dve tretjini narodnih odbornikov«. ¹⁸

Po volitvah

Medtem ko je celjski nemški list Deutsche Wacht rezultat volitev označil kot sijajno zmago celjskih meščanov in njim naklonjenih okoliških slovenskih kmetov,¹⁹ je neznan dopisnik Slovenskega gospodarja resignirano ugotavljal: »Zadnje občinske volitve so nas močno v jarek

¹⁴ *Ibidem*; prošnja 10 občank na namestništvo (26. 12. 1883).

¹⁵ *Ibidem*; ugovor Konrada Wassitscha in drugih zoper občinske volitve z dne 17. in 18. 12. 1883 na namestništvo v Gradcu (24. 12. 1883).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*; ugovor Janeza Likarja na namestništvo (24. 12. 1883).

¹⁸ *SGp*, 20. 12. 1883.

¹⁹ *DW*, 20. 12. 1883.

*zavozile in bog si ga vedi, kako se bomo še kaj vun skobacali. No in tisto nemarno, neotesano obnašanje teh celjskih gospodov mi še kar drveni po glavi. [...]*²⁰

Medtem ko je večinsko nemški občinski odbor okoliške občine z županom Mallejem na čelu na celjskem okrožnem sodišču vložil ovadbo zoper »slovenske agitatorje« (tožba je bila ovržena),²¹ so celjski Slovenci mirno čakali na odločitev štajerskega namestništva. Toda po dveh mesecih so se odločili za nov »napad«. Konec februarja 1884 je sedem slovenskih občinskih odbornikov občine Celje-okolica pri celjskem državnem pravdnstvu vložilo ovadbo, v kateri je dokazovalo, da je pri občinskih volitvah nemška ustavoverna stranka volila »s ponarejenimi in krivičnimi pooblastili«. Odborniki so se opirali na izjave tistih ženskih volilnih upravičenk, ki so trdile, »da niso nikoli dale pooblastil omenjeni stranki«.²² Ovdaba slovenskih občinskih odbornikov je nekoliko pospešila odločitev štajerskega namestništva, ki je že 3. marca 1884 volitve v vseh treh volilnih razredih razveljavilo.²³ »Narodnjaki so zmagali z rekurzom proti zadnji volitvi za okolico«, je deset dni po odločitvi zapisal Slovenski narod. »Volitev je popolnoma ovržena. Vsled tega veliko veliko veselje, navdušenost. Tem bolje pobiti so naši nemškutarji in nemčurji. Ta propast jih tem več grize, ker je sleparija in goljufija s ponarejenimi volilnimi listki uže pri sodnji. [...]²⁴ Celjska »vahterca« je bila seveda nasprotnega mnenja. Po mnenju Slovenskega naroda naj bi jo motilo, »da slovenska reč napreduje v kljub jihovemu najostudnejšemu psovanju, zlasti jo boli, da bodo morali vsi uradniki spodnjo-štajerski dobro slovenski znati. [...]²⁵

Po razveljavitvi občinskih volitev sta se nemška in slovenska stran začeli pripravljati na nove volitve. Slovenskemu gospodarju, ki se je spraševal, »kaj bodo zdaj pred temi občinskimi volitvami storili nemškutarji v Celji in v celjski okolici«,²⁶ ni bilo treba dolgo čakati na odgovor, saj so s predvolilnim bojem spet prvi začeli Nemci, ki so se tokrat odločili za nekoliko drugačno politično taktiko. »Ker vidijo, da sami nič ne opravijo [...], so odposlali med Slovence dva aposteljna. Ta aposteljna sta brata Skoberne, celjski mesar Jurij in krčmar Tone. Oba sta se učila mesarstva pri Nemci g. Kamererji, ki s svojo poštenostjo in pravicoljubjem na sramoto stavlja naše nemškutarje in nemčurje. On prizna, kake krivice se godijo sicer miroljubnim Slovencem in zato volil je slovenske poštenjake. Toda njegova slovenska

učenca potegnili sta z narodnim sovražnikom. Pa nebi še toliko ugovarjali, da sta tako volila, sta pač zavisna od Celjanov, pa do sedaj za nje po okolici agitirata, to pa nikakor ne pristaja slovenskim sinom.«²⁷ Toda tudi Slovenci niso stali križemrok in so začeli z agitacijo.

Slovenska stran je dosegla, da so konec aprila 1884 na seji občinskega odbora izvolili poseben odsek (reklamacijsko komisijo), »ki ima pretresovati pritožbe, ki so se vložile zoper novi volitveni zapisnik«. Župan Anton Malle in občinski tajnik Franz Hofmann, ki sta na razveljavljenih volitvah – v nasprotju z volilno zakonodajo – kar sama odločala o reklamacijah, sta morala »pravico o tej stvari razsojevati prepustiti poštenim možem, ktere so si izvolili odborniki iz svoje srede«. Z imenovanjem nepristranske reklamacijske komisije je slovenska stran naredila pomemben korak na poti k želeni zmagi.²⁸ Bistveno manj uspešna je bila slovenska stran pri imenovanju volilne komisije. V njej so bili spet le pristaši nemške ustavoverne stranke, tako da je Slovencem ostalo zgolj upanje, da si na volitvah ne bo drznila »očividno krivim pooblastilom priznati veljavo, kakor se je to godilo meseca decembra 1883«, ko bi »naši možje imeli biti izvoljeni.«²⁹

Ponovljene volitve

V dneh pred volitvami, razpisanimi za 23., 24. in 25. julij 1884, sta nemška in slovenska stran intenzivirali svoje politično delo. Tudi tokrat se je med njima vnel boj za volilna pooblastila ženskih volilnih upravičenk, ki pa je bil v primerjavi z razveljavljenimi volitvami manj intenziven. Večina volilnih upravičenk je svoja pooblastila tokrat namenila slovenski stranki. Zato pa sta se obe strani toliko bolj skoncentrirali na prepričevanje omahljivcev. Po pisanju slovenskega tiska naj bi Nemci vabili Slovence »v znane šnopsarije v celjskem mestu, da bi jih vlovili v svoje mreže«. Slovenski gospodar je »nemčurje« svaril, da jo bodo skupili: »Šnopsarja iz Hudinje, s mustalacami okoli ušes, opominjamo, naj nam pri miru

²⁰ SGp, 20. 12. 1883.

²¹ DW, 31. 1. 1884.

²² DW, 28. 2. 1884.

²³ ZAC, OCO, a. š. 18; zapisnik o poteku volitev občinskega odbora dne 23., 24., in 25. julija 1884.

²⁴ SGp, 13. 3. 1884.

²⁵ SGp, 13. 3. 1884.

²⁶ Süddeutsche Post, 10. 7. 1884.

²⁷ SGp, 27. 3. 1884.

²⁸ Süddeutsche Post (dalje: SP), 26. 7. 1884.

²⁹ SP, 24. 4. 1884.

pusti naše može.« Toda nemški agitatorji niso odnehali. Volivce so zvito prepričevali, češ da so nekateri ugledni »omahljivci« (npr. Josef Levičnik) zapustili slovenski tabor in se pridružili nemški stranki.³⁰ Ker s takšno in podobno agitacijo niso imeli prevelikega uspeha (tudi Levičnik je spoznal »poštene namene slovenske stranke« in se »popolnoma pridružil našim možem«),³¹ so tik pred volitvami slovenskim volivcem začeli groziti z gospodarskimi sankcijami. »Mestni nemčurji žugajo okoličanom, da ne dajo tem nobenega zasluzka, če ne zatajijo svoje slovenske narodnosti ter ne pljunejo v lastno skledo.« (Odgovor slovenskih volivcev je bil: »Po blago bodo hodili v slovenske štacune in pit v slovenske krčme.«) H končnemu uspehu nemške stranke pa je seveda spet poskušal prispevati župan Malle, in sicer z razveljavitvijo sklepov reklamacijske komisije, ki je ugodila pritožbam nekaterih slovenskih volivcev, »se ve na kvar tistim možem, ki so se pritoževali«.³²

Na julijskih volitvah je bila slovenska stran v boljšem položaju kot decembra 1883. Že v reklamacijskem postopku ji je uspelo temeljito »revidirati« volilni imenik, zaradi strožje kontrole volitev pa je lahko upala, da bo volilna komisija na volitvah postopala korektno in nepristransko. Toda njena pričakovanja se niso v celoti uresničila. V III. volilnem razredu ji je na ponovljenih volitvah uspelo doseči prepričljivo zmago (z več kot petdesetimi glasovi večine),³³ v I. volilnem razredu pa je doživela prav tako prepričljiv poraz.³⁴ Za razliko od decembrskih volitev je tokrat pogorela tudi v II. volilnem razredu, kjer je pričakovala zmago z dvema glasovoma (46 : 44) večine. Toda zgodilo se je ravno obratno. Volilna komisija je namreč – po mnenju slovenske stranke povsem »brez razloga« – razveljavila dvoje volilnih pooblastil, ki so si jih uspeli priboriti pristaši slovenske stranke. K nemški zmagi v II. volilnem razredu (in s tem na volitvah v celoti) pa je odločilno prispevala Mica Bračičeva, ki se je »dala premotiti, da je nemčurjem dala pooblastilo 23. jul., jeno novo pa od 24. julija Slovencem dano ni obveljalo«.

Zaključek

Po volitvah so nemški ustavoverci kljub doseženi večini v občinskem odboru³⁵ postopali zelo nekorektno. Ker niso volili za nemške kandidate, »je več delavcev svojo službo in zasluzek zgubilo, kerso pri zadnjih občinskih volitvah volili Slovence«. Slovenski gospodar je menil, da »gre vrlim

celjskim Slovencem, ki rajše škodo trpijo, kakor da zatajijo svoje ljudstvo«, vsa čast in slava. Nikakor pa mu niso bili všeč tisti, ki so »rajše petake in desetake poskrili po svojih žepih, kakor da bi bili dali Slovencem svoje glase, ki so torej predali svojo čast in pravico svojih sosedov potujčenim lažiliberalcem«.³⁶ Deutsche Wacht je komentiral volitve po svoje. Po njegovem je ponovno zmagala politična pravičnost nad slovensko stranjo, ki da terorizira nemško mesto Celje.³⁷

Primer občinskih volitev v občini Celje-okolica ni bil osamljen. Ženska volilna pravica je bila v obdobju napetih nacionalnih odnosov, ki so se z leti samo še stopnjevali, sredstvo manipulacij in različnih mahinacij. Nemška stran se je poskušala okoristiti z dodatnimi glasovi na najrazličnejše načine, na drugi strani pa so Slovenci opravičevali te glasove z dejstvom, da gre za slovenske ženske in da je razumljivo, da se ti glasovi štejejo v njihovo korist. Kakorkoli že, ženske so s svojo volilno pravico predstavljale dodatni vir, ki ga nobena stran ni hotela izpustiti iz rok, kaj šele prepustiti nasprotni strani, najsi je šlo le za zmago v določenem volilnem razredu ali v celotni občini.

Zusammenfassung

DIE ROLLE DER FRAUEN BEI DEN GEMEINDEWAHLEN IN DER GEMEINDE CELJE-UMGEBUNG 1883/84

Für die Gemeinderatswahlen der Gemeinde Celje-Umgebung, die für den Dezember 1883 ausgeschrieben waren, begannen sich die deutsche und slowenische Partei bereits im Frühjahr vorzubereiten. Da die deutsche Partei mit einem Wahlsieg in der I. Wählerklasse rechnen konnte und die slowenische Partei mit einem Sieg in der II. Wählerklasse, konzentrierten beide Parteien ihre Wahlkampfaktivitäten auf die Gewinnung der Wähler der III. Wählerklasse. Die deutsche Partei konnte sich mit verschiedenen Methoden der „Überredung“ schon bis Mit-

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

³² *SP*, 5. 6. 1884.

³³ *SP*, 26. 7. 1884.

³⁴ *SP*, 31. 7. 1884. *Ob nemški zmagi v I. volilnem razredu so bili nekateri Slovenci (zlasti Janez Likar) ogorčeni, ker je celjski opat Vrečko, »od Foreggerjeve volitve sem zvest pristaš liberalcev«, volil za nemško stranko.*

³⁵ *DW*, 27. 7. 1884.

³⁶ *Prav tam*, 7. 8. 1884.

³⁷ *DW*, 27. 7. 1884.

te Oktober die Wahlvollmachten von 27 weiblichen Wahlberechtigten verschaffen, die gemäß Gemeinderecht ihr Wahlrecht nicht persönlich ausüben durften. Damit sicherte sich die deutsche Seite noch vor den Wahlen auch in der III. Wählerklasse die Mehrheit und damit den Sieg bei den Gemeindewahlen.

Die slowenische Seite reagierte recht spät auf dieses Manöver. Erst zwei Tage vor den Wahlen gelang ihr, daß 22 weibliche Wahlberechtigte ihre Vollmachten für die deutsche Partei widerriefen und neue Vollmachten für die slowenische Partei unterzeichneten. Doch die Wahlkommission, in der die Anhänger der deutschen Partei die Mehrheit hatten, berücksichtigte die neuen Vollmachten nicht.

Nach den Wahlen, die natürlich mit einem Sieg der deutschen Partei endeten, beschwerte sich die slowenische Seite. Die steirische Statthalterschaft gab der Beschwerde statt und schrieb neue Wahlen für den Juli 1884 aus. Vor diesen Wahlen wiederholte sich die Geschichte, nur daß diesmal die slowenische Partei im Kampf um die Wahlvollmachten der weiblichen Wahlberechtigten erfolgreicher war. Doch der Sieg in der III. Wählerklasse brachte der slowenischen Partei nicht den endgültigen Sieg, da sie nun in der I. und II. Wählerklasse verlor.

In einer Periode der sich verschärfenden deutsch-slowenischen Beziehungen war das „Frauenwahlrecht“ jedenfalls ein erstklassiges Mittel für Manipulationen und verschiedene Machenschaften.